

TijdSchrift

112

Historische Vereniging Vlaardingen • juni 2009

Voor al uw schilderwerken.

Schildersbedrijf **L.C.M. van den Heuvel**

Tel. 06 - 22463741

Westhavenkade 8

3131 AB Vlaardingen

Fisc-ad

Fiscale en administratieve dienstverlening

J.A. Janson
fiscaal adviseur

Plein 1940 nr 47
3135 PR Vlaardingen
tel: 010 435 92 67
fax: 08 4220 69 33
e-mail: fiscad@hetnet.nl
www.fiscaaladviseurs.nl

Stout Grafische Dienstverlening

A. Hoogvlietstraat 6 - 3134 CC Vlaardingen
tel. 010-2480603 - fax 010-4344878
info@stout.nu - www.stout.nu

Voor het repareren van boeken
en het inbinden van
tijdschriften

Marieke Velthuisen
Dalkruid 47
3137 WK Vlaardingen
Tel: 010 - 4746167
www.boekendokter.nl

De Historische Vereniging Vlaardingen heeft tot doel het bevorderen van:
- de belangstelling voor en de kennis van de stad Vlaardingen en haar bewoners;
- het behoud en het herstel van gebouwen en stedenbouwkundige structuren en landschappen;
- het behoud en het verzamelen van die gegevens die van belang zijn voor de geschiedenis van de stad.

De contributie bedraagt € 16,50 per jaar, te voldoen per accept-girokaart. Het bankrekeningnummer van de vereniging is 39.56.57.016, het postgironummer is 750978. Leden krijgen jaarlijks het Historisch Jaarboek en 4 x per jaar het verenigingsblad Tijd-Schrift.

Het bestuur is als volgt samengesteld:
W.C. den Breems, voorzitter
A.W.J. Andriessen, penningmeester
mevr. G.H.J. Maat-Grijsen, secretaris
J. van Elk
E.A. Lohmann
A. Ouwendijk
E. van Rongen
mevr. T. van der Hoek, notuliste

Contactadres / losse verkoop publicaties:
Arnold Hoogvlietstraat 69
3134 CB Vlaardingen
Telefoon (010) 434 6864

Ledenadministratie:
Paul Henri Spaakring 22
3137 DJ Vlaardingen
Telefoon (010) 474 9416

Adres ledenactiviteiten:
Kortedijk 16a/b
3134 HB Vlaardingen
Telefoon (010) 435 3322 (kantoor)
(010) 434 2474 (thuis)

Redactie Tijd-Schrift:
E. van Rongen, eindredacteur
K. Bloem
M. Carree
A. Maarleveld
B. Ruigrok

Redactie-adres:
Paul Henri Spaakring 22
3137 DJ Vlaardingen
Telefoon (010) 474 9416

Bijdragen aan de inhoud van Tijd-Schrift zijn van harte welkom. In verband met de geautomatiseerde verwerking van de teksten ontvangt de redactie deze graag op 3,5" diskette of per e-mail: info@hvv-vlaardingen.nl t.a.v. de redactie.

ISSN 1380-2992
© Historische Vereniging Vlaardingen
Niets van deze uitgave mag worden vernieuwvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Internet: www.hvv-vlaardingen.nl
E-mail: info@hvv-vlaardingen.nl

Productie: Stout Grafische Dienstverlening

Inhoud

Redactioneel 5

Van spuihuisjes en brandweerkazernes
Kees Verhulst 6

“Houtman heeft den schouder uit elkander
gevallen”
Vlaardingen en de landbouwkoloniën
Wil Schackmann 14

Boekbespreking 25

Ledenactiviteiten 26

Bij de omslag: Impressie van Frederiksoord door Geert
Schreuder. (Illustratie: Uitgeverij Mouria)

Voor kopieën (ook in KLEUR)

moet je
naast
de molen zijn!
maandag t/m vrijdag
van 09.15 - 17.30 uur
DRUKKERIJ/COPYSHOP
A. OUWENDIJK
naast de molen
Kortedijk 16a-b
3134 HB Vlaardingen

Vlascom CV

Vlaardingse Assurantie Combinatie cv

Spoorstraat 2
NL - 3134 TA Vlaardingen

Website: www.vlascom.nl
e-mail: info@vlascom.nl
Tel +31(0) 10 248 04 85
Fax +31(0) 10 234 45 00

Advies op het gebied van:
Schadeverzekeringen
Watersportverzekeringen
Levensverzekeringen, Pensioenen
Financiële planning
Schadebegeleiding
Financiering, scheepshypotheke
Vermogensbeheer

Het Vlaardingen cadeau !
 Replica Vlaardings Haringbord

het waaigat
 woon-ideeënwarenhuis

Markt 57 Vlaardingen tel. 010-4343685
www.waaigatwonen.nl

ECHTE VLAARDINGERS
 KOPEN HUN TAPIJT BIJ:

Hofman
 stoffering

Kuiperstraat 39b
 3131 CH Vlaardingen
 Tel/fax: 010-4351073

**EEN UITERST BETROUWBAAR EN
 VAKKUNDIG ADRES**

TAPIJT - GORDIJNEN - VINYL
 ZONWERING - LAMINAAT

**Historische
 Vereniging
 Vlaardingen**

www.hvv-vlaardingen.nl

De Witte
 GARANTJEMAKELAARS

Korte Hoogstraat 4a
 3131 BK Vlaardingen
 Tel. 010 - 434 38 44

NVM

- Bloemwerken en arrangementen
- Goed gesorteerde snijbloemen
- Bloeiende- en bladplanten
- Bruidsboeketten en corsages
- Rouwwerken

Markgraafaan 135
 3131 VL Vlaardingen
 Tel: 010 43 43 704

JAC. VERKUIL
 BLOEMSIERKUNST

Over spuithuisjes en zandhappers

Twee artikelen in Tijd-Schrift, dit keer. Heel verschillend, maar beide bijzonder boeiend en rijk geïllustreerd.

Allereerst een overzicht door Kees Verhulst, oud-vrijwillig waarnemend commandant van de brandweer Vlaardingen, over de ontwikkeling van het materieel en de behuizingen van de brandweer. Hij geeft daarmee tevens een korte geschiedenis van de brandweer in Vlaardingen – tegenwoordig geen zelfstandig corps meer, maar deel uitmakend van de District Brandweer Waterweg. De aanleiding van het artikel was de ingebruikname van de nieuwe kazerne op het bedrijventerrein Hoogstad. En dat brengt ons dan meteen bij de vraag: wat gebeurt er met de oude kazerne? Die staat tegenwoordig nogal eenzaam op het verder kale terrein aan de Hoflaan. Er zijn toezeggingen dat er een passende bestemming voor zal worden gevonden, maar het is niet te hopen dat dat de puinstort is.... Het is toch wel een karakteristiek gebouw.

Het tweede artikel gaat over Vlaardingers in den vreemde, in Drente. Daar werden in de eerste helft van de 19^e eeuw een aantal landbouwkoloniën gesticht met als oogmerk om arme en werkeloze landgenoten een beter bestaan te bieden dan de afhankelijkheid van de plaatselijke liefdadigheid. Die betaalde uiteindelijk die koloniën ook wel, maar het leverde alles bij elkaar wel voordeel op. Wil Schackmann heeft zich uitgebreid in de geschiedenis van die landbouwkoloniën verdiept en er ook een boek over geschreven: De proefkolonie, vlijt, vaderlijke tucht en het weldadig karakter onzer natie. Bij zijn naspeuringen kwam hij ook informatie tegen over diverse Vlaardingers – gezinnen en wezen – die naar Drenthe werden gestuurd. Kennelijk beviel het geregelde (en ook strenge) bestaan de meesten wel, want bleven heel wat mensen de rest van hun leven daar slijten. Een interessant onderwerp waar nog veel meer informatie over is – kijk maar op de website van de auteur, zoals genoemd aan het eind van zijn artikel. En als u nog eens in Drenthe komt, ga dan eens kijken hoe Frederiksoord, Willemsoord en de andere voormalige koloniën er tegenwoordig bij liggen. Het is er nu beter toeven dan toen!

Tot slot in dit nummer nog twee boekbesprekingen en de Ledenactiviteiten, waarin met name aandacht voor allerlei excursies in en buiten Vlaardingen.

En dan nog een oproep: wij zoeken voor enkele wijken bezorgers voor het éénmaal per jaar rondbrengen van het Historisch Jaarboek – zie de losse bijlage bij dit Tijd-Schrift. Vele handen maken licht werk!

Eric van Rongen
 eindredacteur

**DIJKSHOORN
 EUROMOVERS**
 SLUIPEN MOET NIET WERKEN

AL MEER DAN
50 JAAR
 VERHUIZEN!

WWW.DIJKSHOORN.NL TRAWLERWEG 8 3133 KS VLAARDINGEN TEL.: + 31 (0)10-2480522

Van spuithuisjes en brandweerkazernes

Kees Verhulst, oud-vrijwillig waarnemend commandant brandweer Vlaarding

De nieuwe brandweerkazerne op het bedrijventerrein Hoogstad werd op 21 november 2008 door burgemeester T.P.J. Bruinsma officieel geopend. Eerder al, in februari 2008, verhuisde al het brandweermateriaal van de kazerne aan de Hoflaan naar de nieuwe locatie. De ingebruikname is een goede gelegenheid om eens in de historie te duiken waar het Vlaardingse brandweermateriaal in de loop van de eeuwen was ondergebracht.

Uit de vroegste tijden is maar weinig bekend omdat door de grote stadsbrand in 1574 alles verloren is gegaan. Pas uit later eeuwen is bekend geworden, dankzij een onderzoek dat de stadsarchivaris

C. Postma in 1955 verrichtte, dat Vlaarding in de achttiende eeuw beschikte over vier handslangenspuiten. Daarvoor, sinds eind zeventiende eeuw, waren een aantal leren brandemmertjes beschikbaar die in het stadhuis waren opgeslagen. Voor bluswerk stonden op verschillende plaatsen in de stad houten waterbakken opgesteld waaruit bluswater kon worden geput. Het onderzoek leverde ook op dat in het eerste keurboek, geschreven na de brand van 1574, brandkeuren (brandverordeningen) een voorname plaats innamen. Alle bewoners waren verplicht bij brand hun medewerking te verlenen op grond van de afgelegde poorter-eed.

De eerste spuithuisjes

De eerder genoemde handslangenbrandspuiten waren ondergebracht aan de Waalstraat (de grote en de kleine spuit), aan de Afrol (de middelspuit) en bij de touwbaan in de Baansteeg (de baanspuit). Dit blusmateriaal werkte, zoals de naam al aangeeft, met handkracht en daarom waren bij elke spuit nodig: twee brandmeesters, acht hoofdlieden en tachtig pompers en slanggeleiders. Dit hield in dat zo'n driehonderd zestig Vlaardingers direct betrokken waren bij de brandbestrijding en dat was bijna veertien procent van de toenmalige bevolking. Zij werden bij brand gealarmeerd door de brandklok in de toren van de Grote Kerk op de Markt (vroeger Kerkhof genoemd). Tegen het eind van de negentiende eeuw werd met de bebouwing begonnen van de straten ten oosten van de Oude Haven en na verloop van tijd werd er in de Bleekstraat en Eendrachtstraat/hoek Willem Beukelszoonstraat een spuithuis gebouwd. Beide hebben als zodanig tot 1946 dienst gedaan. Alleen het gebouwtje in de Eendrachtstraat bestaat nog. Op de plaats van het spuithuis in de Bleekstraat kan nu geparkeerd worden.

Op de Markt, hoek Schoolstraat, was van 1907 tot 1941 het grootste gedeelte van het brandweermaterieel ondergebracht. (Foto: Stadsarchief Vlaarding)

Eerste motorkracht

In 1907 werd bij de Vlaardingse brandweer de eerste motorspuit in gebruik genomen, maar paarden moesten voor het vervoer zorgen. In dit zelfde jaar verzocht het college van brandmeesters (een groepje van de hoogste leidinggevenden bij de brandweer) het gemeentebestuur om het voorste gedeelte van het pand Markt/hoek Schoolstraat (eens de Openbare Burgerschool) geschikt te maken als spuihuis. Het gemeentebestuur stemde hiermee in en korte tijd later werd dit nieuwe brandweeronderkomen in gebruik genomen. De voorgevel is in latere jaren enkele keren gewijzigd en uiteindelijk voorzien van twee grote dubbele deuren. In 1912 werd een tweede motorspuit, ook nog voor paardentractie, in gebruik genomen die in het spuihuis aan de Markt een plaats kreeg.

Spuithuis met openbaar urinoir!

In de loop van de twintiger jaren van de vorige eeuw breidde Vlaarding zich uit in westelijke richting. Het gemeentebestuur maakte een plan om in de omgeving van het Van Schravendijkplein een spuihuis te bouwen met een openbaar urinoir. Het college van brandmeesters voelde meer voor de aanschaf van een autobrandspuit en kreeg toestemming zich op dit gebied te gaan oriënteren. Bij andere gemeenten waren autobrandspuiten al met

succes in gebruik. De leverancier van brandspuiten, waarmee al vanaf 1907 zaken waren gedaan, diende een offerte in voor het verlangde brandweermaterieel. In juni 1927 vond met een autospuit een demonstratie plaats op de Markt en aan de Westhavenkade. Dit verliep zo goed dat het gemeentebestuur besloot over te gaan tot aanschaf van niet alleen een T-Ford autospuit maar ook een tweewielige motorspuit, een 'vuurvretter' genoemd, die "in draf" moest worden vervoerd. Het nieuwe materiaal werd ondergebracht in het spuihuis op de Markt en de motorspuit voor paardentractie uit 1907 verhuisde naar het spuihuis in de Bleekstraat. Een tweede autospuit werd

In het nog bestaande spuihuisje in de Eendrachtstraat stond tot 1946 een tweewielige motorspuit die 'in draf' door de spuitgasten moest worden vervoerd. (Foto: auteur)

Eind zeventiende eeuw was dit niet alleen het stadhuis maar ook de bewaarplaats van brandemmertjes. (Foto: Stadsarchief Vlaarding)

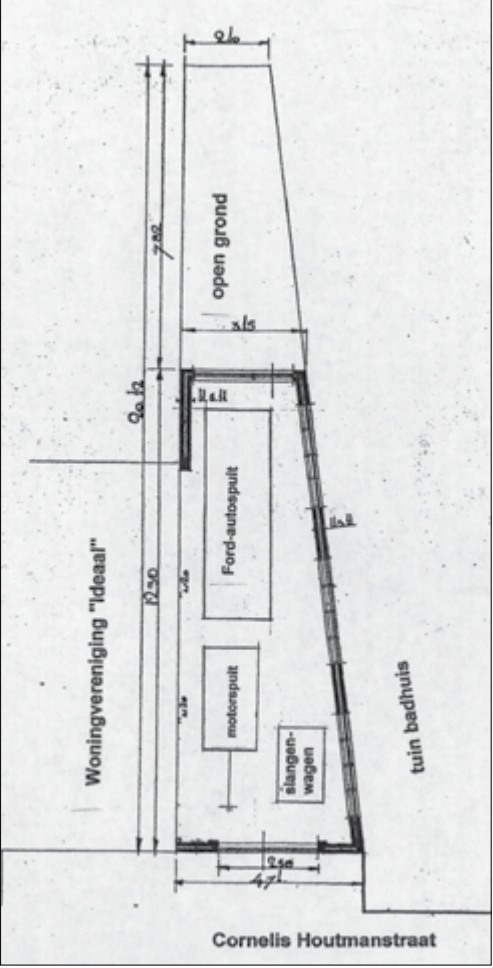

Voor een tekening van een nieuw te bouwen spuihuis in de Cornelis Houtmanstraat berekende gemeentewerken f 1450,-. Ook dit plan verdween in het archief.
(Tekening: Gemeentewerken, Stadsarchief Vlaardingen)

in 1930 aangeschaft met wederom een tweewielige motorspuit. De nieuwe aanwinst werd gestald op de Markt en de motorspuit kwam te staan in de Eendrachtstraat. De T-Ford autospuit verhuisde naar de Bleekstraat, zodat ook bij een brand in het oostelijk stadsdeel een autospuit kon worden ingezet.

Plannen voor een nieuw spuihuis in de Oostwijk

In 1935 werden er allerlei plannen ontwikkeld om het spuihuis in de Bleekstraat te vervangen. Een meubelfabriek in deze straat wilde uitbreiden en de ruimte van het naastgelegen spuihuis bij zijn bedrijf trekken. Het gemeentebestuur was hiertoe niet ongenegen omdat het spuihuis toch al aan de krappe kant was, maar eerst moest een vervangende ruimte worden gevonden voor het in de Bleekstraat gestalde brandweermateriaal en dan bij voorkeur groter. Het oog van het college van brandmeesters viel op een lege ruimte onder het viaduct aan de Binnensingel, om dat in te richten als spuihuis. Ook dacht het college aan een nieuw te bouwen spuihuis in de Cornelis Houtmanstraat. De gemeente beschikte nog over een stukje grond dat lag tussen de huizen van de Vereniging Patrimonium's Woningen aan de 2e Van Leyden Gaelstraat en de Woningvereniging Ideaal in de Cornelis Houtmanstraat. Voor dit laatste plan voelde ook het gemeentebestuur het meest en het gaf aan de directeur van Gemeentewerken opdracht om hiervoor een tekening te maken. Na gereedkomen van de tekening werd deze voorgelegd aan het college van brandmeesters. Wel vertelde de directeur van gemeentewerken erbij dat de tekenkosten fl. 1450,00 bedroegen. In de eerstvolgende vergadering van het college van brandmeesters kwam de tekening uitvoerig ter sprake. Men vond dat de deuropening aan de voorzijde zo groot mogelijk diende te zijn, zodat de schuin achter elkaar geplaatst voertuigen gemakkelijk in en uit konden rijden. Ook wilde men een

deur in de achtergevel om op de daar achter gelegen open ruimte het brandweermateriaal schoon te maken. Later in het jaar stelde de directeur van Gemeentewerken nog voor om van de Vereniging Patrimonium's Woningen tien meter grond te kopen om de open ruimte achter het spuihuis rechthoekig te maken. Het gemeentebestuur deed in de gemeenteraadsvergadering van 19 december 1935 het voorstel om de gewenste grond aan te kopen. Het voorstel werd zonder hoofdelijke stemming aangenomen. Alle hiervoor genoemde plannen gingen uiteindelijk niet door en alles bleef in de Oostwijk bij het oude. Het zou tot 1946 duren eer de Oostwijk weer in het beeld kwam.

De Markt wordt verlaten

Een belangrijke wijziging in de huisvesting van de brandweer vond in 1941 plaats. Sinds 1907 was in het voorste gedeelte van de voormalige Openbare Burgerschool het grootste

deel van het Vlaardingse brandweermaterieel ondergebracht. In de overige ruimten waren de afdeling bevolking en militaire zaken gehuisvest. Tengevolge van de uitbreiding van het secretariëpersoneel kreeg men te maken met een groot gebrek aan ruimte. Vooral toen in 1941 begonnen moest worden met het uitreiken van persoonsbewijzen als gevolg van een maatregel van de Duitse bezetters, werd de toestand onhoudbaar. Besloten werd daarom het brandweergedeelte te verbouwen om zo voor de huisvesting van de secretarie een oplossing te vinden. Het materiaal van de brandweer werd bij meerdere particuliere garages ondergebracht, n.l. twee bij de machinefabriek Griffijn in de Stationsstraat en de Vettenoordstraat en een bij de distilleerderij van Van Toor aan de Maassluisdijk. Deze situatie zou tot 1946 duren.

Naar de Boslaan

Vanaf maart 1946 wilden de verhuurders van de garages weer over hun ruimten beschikken. Aan de Boslaan had de gemeente een pand gehuurd dat aanvankelijk gebruikt werd voor

de opslag van allerlei meubilair dat afkomstig was uit door de Duitse bezetters gevorderde gebouwen. Op verzoek van het college van brandmeesters had het gemeentebestuur besloten het brandweermaterieel centraal op te stellen. Tijdens een oefenavond in juni 1946 werd het volledige materieel naar dit nieuwe brandweeronderkomen overgebracht, inclusief de brandspuiten die nog werden gestald in de Bleekstraat en Eendrachtstraat. Ook de gemeentelijke ambulance kreeg aan de Boslaan een plaats, alsmede een personenauto voor het dienstvervoer van de leden van het gemeentebestuur. In latere jaren werd het spuihuis in de Bleekstraat gesloopt en dat in de Eendrachtstraat fungeerde nog geruime tijd als schakelstation van het gemeentelijk energiebedrijf. Het gehele brandweerpersoneel was in die tijd nog geheel vrijwillig, dus huisvesting van beroepspersoneel was nog niet aan de orde; dit zou pas in 1965 een rol gaan spelen.

De Hoflaan komt in zicht

De huur van het pand aan de Boslaan zou eind 1950 aflopen en daarom werden eind

Al het brandweermateriaal kwam in april 1946 tot februari 1951 in een pand aan de Boslaan te staan. Later werd hier de EVAG-garage gevestigd. Thans komen er in de omgeving passende appartementen.
(Foto: Stadsarchief Vlaardingen)

Over het complex aan de Hoflaan, waarin vanaf 1951 al het brandweermaterieel was ondergebracht, wordt nog hevig gediscussieerd, n.l. een nieuwe bestemming of slopen.
(Foto: brandweerarchief)

1948 de eerste voorbereidingen getroffen voor de bouw van een brandweerkazerne die aan de Hoflaan zou komen. De gemeente had hier reeds een groot stuk grond in haar bezit waar o.a. de gemeentelijke nutsbedrijven en reinigingsdienst waren gevestigd. Laatstgenoemde kreeg op diezelfde plaats een geheel nieuw onderkomen. De architect Jac. van der Vlis ontwierp ook voor het vlak daarnaast gelegen stuk grond een voor die tijd zeer moderne brandweerkazerne met een slangentoren. In het ontwerp waren ook vier woningen opgenomen voor personeelsleden van de brandweer, de ambulancedienst, de nutsbedrijven en de verkeersdienst van de gemeentepolitie. Medio 1949 was men met de ambtelijke voorbereidingen zover dat een voorstel tot de bouw van een brandweerkazerne op de agenda van de gemeenteraadsvergadering van 25 augustus 1949 kon worden geplaatst en werd aangenomen. Nadat ook Gedeputeerde Staten haar goedkeuring aan het besluit hadden gegeven volgde in maart

1950 de aanbesteding. Het werk werd gegund aan de aannemersfirma Van der Wal en Woudenberg. Na een kleine vertraging door vorst kwam het gebouw gereed, waarna op 27 januari 1951 al het rollend brandweermaterieel in een optocht van de Boslaan naar de Hoflaan werd overgebracht. De officiële opening van de brandweerkazerne vond eerst in juli van dat jaar plaats. Enkele dagen na de ingebruikname, op 9 februari, vond een noodlottige oliebrand in de Koningin Wilhelminahaven plaats, waarbij vijf brandweerlieden omkwamen, één ernstig gewond en één licht gewond raakte. De vijf slachtoffers werden naar de brandweerkazerne overgebracht die voor een deel als chapelle ardente was ingericht en waar brandweercollaga's de dodenwacht betrokken. Enkele dagen later werden de overledenen onder grote belangstelling uit binnen- en buitenland in een gemeenschappelijk graf op de Algemene Begraafplaats aan het Emaus ter aarde besteld. Een monument op de begraafplaats en een marmeren naamplaat in de ka-

zerne herinneren aan dit droeve voorval. In juli 1951 werd de brandweerkazerne officieel geopend door de Commissaris der Koningin in Zuid-Holland. Deze dag werd opgeluisterd met brandweerwedstrijden waaraan door 52 korpsen uit het gehele land werd deelgenomen. Alle brandweerlieden waren trots op dit nieuwe 'bezit', omdat nu voortaan opleidingen en vergaderingen in eigen huis konden worden gehouden.

De komst van beroepspersoneel

Naoorlogse stadsuitbreidingen en de komst van nieuwe industrieën stelden aan het nog steeds geheel uit vrijwilligers bestaande brandweerkorps hogere eisen. Begin 1965 werd aan het korps een beroepskern van vijf personen toegevoegd. Voor kazernering was er aanvankelijk geen plaats in het brandweercomplex. Noodgedwongen werd er eerst een kleine ruimte gebruikt tegenover de uitrukgarage in een leegstaand pandje. Sanitaire voorzieningen ontbraken en de hoofdhuurder had, grenzend aan het verblijf van het beroepspersoneel, een hok als varkensstal ingericht! Na verloop van tijd verhuisden de bewoners van de vier woningen en kwamen deze vrij voor andere bestemmingen. Na een verbouwing kwamen er vertrekken voor slaap- en kantoorplaatsen. Ook werd een administrateur aangenomen voor allerlei kantoorwerkzaamheden.

Een uitbreiding en stukje nieuwbouw

In 1971 werd achter de kazerne een houten barak geplaatst om nieuwe ruimtelijke knelpunten op te lossen. Deze bleef tot 1991 in gebruik en werd toen gesloopt om ruimte te maken voor een nieuw twee bouwlagen tellend gebouw met vertrekken voor de staf, administratie, instructielokalen, kantine, archief, jeugdbrandweer en een onderhoudswerkplaats. De officiële opening verrichtte burgemeester A.A.J.M. van Lier op 26 april 1991.

Andere organisatie

Enkele jaren na de eeuwwisseling werden er plannen ontwikkeld die de Hoflaan en directe omgeving drastisch zouden veranderen. De inmiddels ruim vijftig jaar oude brandweerkazerne was om meerdere redenen niet goed meer passend op de bestaande locatie. Ook de andere eerdergenoemde gemeentelijke diensten waren inmiddels al uit de Hoflaan verdwenen. Diverse plaatsen in de stad werden bekeken voor de bouw van een geheel nieuwe brandweerkazerne. Ook organisatorisch was het nodige veranderd, want er was geen sprake meer van een gemeentelijke brandweer. Met de gemeenten Schiedam en Maassluis was inmiddels een samenwerkingsverband ontstaan dat opereert onder de naam District Brandweer Waterweg onder leiding van een districtscommandant. In elke plaatselijke brandweerkazerne heeft een postcommandant de dagelijkse leiding. Regionaal maakt het District Brandweer Waterweg op haar beurt weer deel uit van de Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond die twintig gemeenten omvat.

Naar een nieuwe locatie

Op zoek naar een andere en betere plaats voor de brandweerkazerne bekeek men locaties aan de Marathonweg, achter het zwembad De Kulk en de Broekpolder. Uiteindelijk viel het oog op een verlaten pand op het bedrijventerrein Hoogstad. Na een zeer grondige verbouwing werd in februari 2008 tijdens een oefenavond al het brandweermaterieel naar de nieuwe locatie overgebracht. Aan de afwerking van enkele onderdelen moest toen nog enige tijd besteed worden en zo kon op 21 november 2008 de nieuwe brandweerkazerne officieel worden geopend. Burgemeester Bruinsma kon moeilijk in een bestaand gebouw de eerste steen leggen, maar hij was ook zeer ingenomen dat door hem de laatste tegel bij de ingang kon worden aangebracht. Deze tegel heeft het opschrift:

DEZE TEGEL IS AANGEBODEN DOOR
BURGEMEESTER T.P.J. BRUINSMA
TER GELEGENHEID VAN DE OPENING
VAN DEZE KAZERNE
21 NOVEMBER 2008

Open dag

Om ook de burgerij kennis te laten maken met het nieuwe brandweeronderkomen werd er daags na de officiële opening een Open dag gehouden waar ruim duizend belangstellenden gebruik van maakten. Zij kregen een rondgang door het nieuwe complex en konden ook demonstraties bijwonen die een kijkje gaven op het hedendaagse veelzijdige werk van de brandweer, en dat is veel meer dan het bekende bluswerk alleen. Op panelen waren tientallen foto's te zien van o.m. legendarische en spectaculaire branden enz. uit de Vlaardingse brandweergeschiedenis.

Tenslotte

De imposante indruk die de nieuwe kazerne geeft doet de herinneringen aan de oude kazerne aan de Hoflaan haast vergeten. Zeer bewust zijn een drietal objecten van de Hoflaan naar Hoogstad overgebracht. Het betreft de marmeren herdenkingsplaten in de hal met de namen en foto's van de omgekomen brandweerslachtoffers uit 1951 en 1978. Voorts een stucwerk van een oud brandweerlogo dat door een korpslid is vervaardigd ter gelegenheid van de opening van de kazerne aan de Hoflaan in 1951. Ook is er een ingelijste aquarel van de verlaten kazerne. Beide laatste hebben een plaats gekregen in de kantine.

De herdenkingsplaten voor de omgekomen brandweerlieden hebben een ereplaats in de hal van de nieuwe kazerne gekregen. (Foto: René Verkerk)

Nieuwe brandweerkazerne na een ontwerp-wedstrijd

Door de opdrachtgevers werd een ontwerp-wedstrijd uitgeschreven. Bij deze wedstrijd werd het ontwerp van De Vilder & Zonneveld Architecten terecht uitgekozen. Het was geen geringe opgave geweest om van een vijftien jaar oud pand voor een totaal andere bestemming te laten voldoen aan het opgestelde programma van eisen. Omdat het gebouw een publieksvriendelijke uitstraling moest krijgen, eiste het een grondige aanpak. Het gezichtsbepalende onderdeel van een vroegere brandweerkazerne, n.l. een slangentoren (nu overbodig), werd gevonden door het creëren van een schuinoplopende brandweerrode muur waarvan het hoogste punt op twaalf meter ligt. Bovenin is een te verlichten brandweerlogo aangebracht. Deze muur heeft bovendien de functie van een visuele schei-

ding tussen de uitrukgarage en de ruimten van de ondersteunende diensten. Enkele op ooghoogte aangebrachte ronde uitsparingen geven de muur een minder massale aanblik. De glazen entree, die tot halverwege het gebouw doorloopt, is uitnodigend mede door de automatisch openende deuren. In de centrale hal geeft een open trap toegang naar een verdieping waar kantoorruimten, instructielokalen, dagverblijf en slaapkamers voor de 24-uursdienst, kantine en het onderkomen voor de jeugdbrandweer te vinden zijn. Dat de architecten niet alleen ingenomen waren met hun uitverkiezing maar ook met het eindresultaat mag blijken uit hun geschenk aan de gebruikers van de brandweerkazerne. Dit bestaat namelijk uit een drietal vitrines die een plaats gekregen hebben in de centrale hal en ingericht zijn met brandweer-memorabilia.

Het grondig verbouwde pand op het bedrijventerrein Hoogstad is ook zonder slangentoren duidelijk herkenbaar als brandweerkazerne. (Foto: René Verkerk)

Houtman heeft den schouder uit elkander gevallen

Vlaardingen en de landbouwkoloniën

Wil Schackmann

Bij het woord ‘kolonie’ denk je aan een verland aan de andere kant van de aardbol. Maar in de eerste helft van de negentiende eeuw trekken ook Vlaardingse ‘kolonisten’ naar zuidwest-Drenthe.

Met financiële steun van de beter gesitueerde Vlaardingers proberen zij een nieuw bestaan op te bouwen in de landbouwkoloniën van de Maatschappij van Weldadigheid. Bij diversen lukt dat en er zijn er die daarginds sporen achterlaten.

De armoede in het koninkrijk der Nederlanden is anno 1818 intens. Enkele eeuwen eerder waren we – de Gouden Eeuw – verreweg het rijkste land van de hele wereld. Daarna is het geleidelijk minder geworden en na de Franse tijd met twintig jaar oorlogen, handelsblokkades en andere economische rampspoed is de situatie dramatisch. Naar schatting kan meer dan tien procent van de bevolking niet in het levensonderhoud voorzien. Zij moeten leven van de incidentele ‘bedeling’ door een diaconie, een parochie of een gemeentebestuur. In sommige plaatsen is bijna de helft van de inwoners noodlijdend. Er moet wat gebeuren.

De Maatschappij van Weldadigheid vraagt de burgers een stuiver per week opzij te leggen. Met het zo gevormde kapitaal kunnen arme gezinnen worden overgebracht naar het nog onontgonnen Drenthe om daar te leren de eigen kost te verdienen. De initiatiefnemers verwachten veel steun, gezien het ‘algemeen erkend weldadig karakter onzer natie’, en inderdaad:

Van Rotterdamsche Courant tot Provinciale Groninger Courant wordt juichend

melding gemaakt van deze ‘verbroedering, welker doel zoo edel en pligtmatig is’, vanaf kansels worden oproepen gedaan, sympathiserende notabelen laten plakkaaten verspreiden, in de betere buurten gaat men van deur tot deur, de Maatschappij van Weldadigheid kortom, is niet over het hoofd te zien.

En het slaat geweldig aan.

Het algemeen erkend weldadige karakter van ons volk bereikt euforische hoogten, heel Nederland wil dat dit dorp geopend wordt. (De proefkolonie blz. 15, zie noot onder het artikel)

Binnen enkele weken worden in de stad Vlaardingen 82 contribuanten geworven. Daarnaast hebben de inwoners ingetekend op ‘374 ellen ongebleekt linnen’ dat in de op te richten kolonie vervaardigd zal gaan worden. De Maatschappij doet een oproep om in elke stad of ieder dorp een subcommissie van weldadigheid op te richten om de contributies te innen en alvast armen te selecteren die naar Drenthe gestuurd kunnen worden. En als snel komt er bij de landelijke leiding bericht binnen dat ook de subcommissie van weldadigheid Vlaardingen haar werkzaamheden is begonnen.

Nog in hetzelfde jaar wordt besloten tot een ‘eerste proeve’, 52 huisjes met elk een lapje land in de buurt van Vledder. Dan gaat het snel. Een van de voordelen van die tijd is dat je geen bouwvergunningen hoeft aan te vragen of bestemmingsplanprocedures te doorlopen. Augustus start de bouw van de proefkolonie, eind oktober 1818 arriveren de eerste bewoners. Vlaardingen is uitverkoren om een van de eerste 52 huisjes te mogen vullen. De subcommissie doorzoekt het bewonersbestand op mensen die zowel arm als vlijtig als netjes

zijn en de keus valt op Dirk Houtman. Hij is 42 jaar, geboren te Schiedam, getrouwd met de geboren en getogen Vlaardingse Lena Johanna van Dam en vader van zes kinderen.

Ik ben nimmer besluiteloos

Het leuke is dat de Maatschappij van Weldadigheid vanaf de eerste dagen van haar bestaan een geweldig goed archief heeft bijgehouden. Dankzij dat archief zijn de gebeurtenissen op en rond de kolonie bijna van dag tot dag te volgen. Dat is ook wat ik geprobeerd heb te doen in mijn boek *De proefkolonie* en ook op basis van die archiefgegevens heeft de Onstwedder landschapsschilder Geert Schreuder een schildering van de proefkolonie gemaakt, zie illustratie op de omslag. Het archief berust in Assen bij het Drents Archief en nakomelingen van kolonisten hebben een goede kans daar saillante details uit het leven van hun voorouders te vinden.

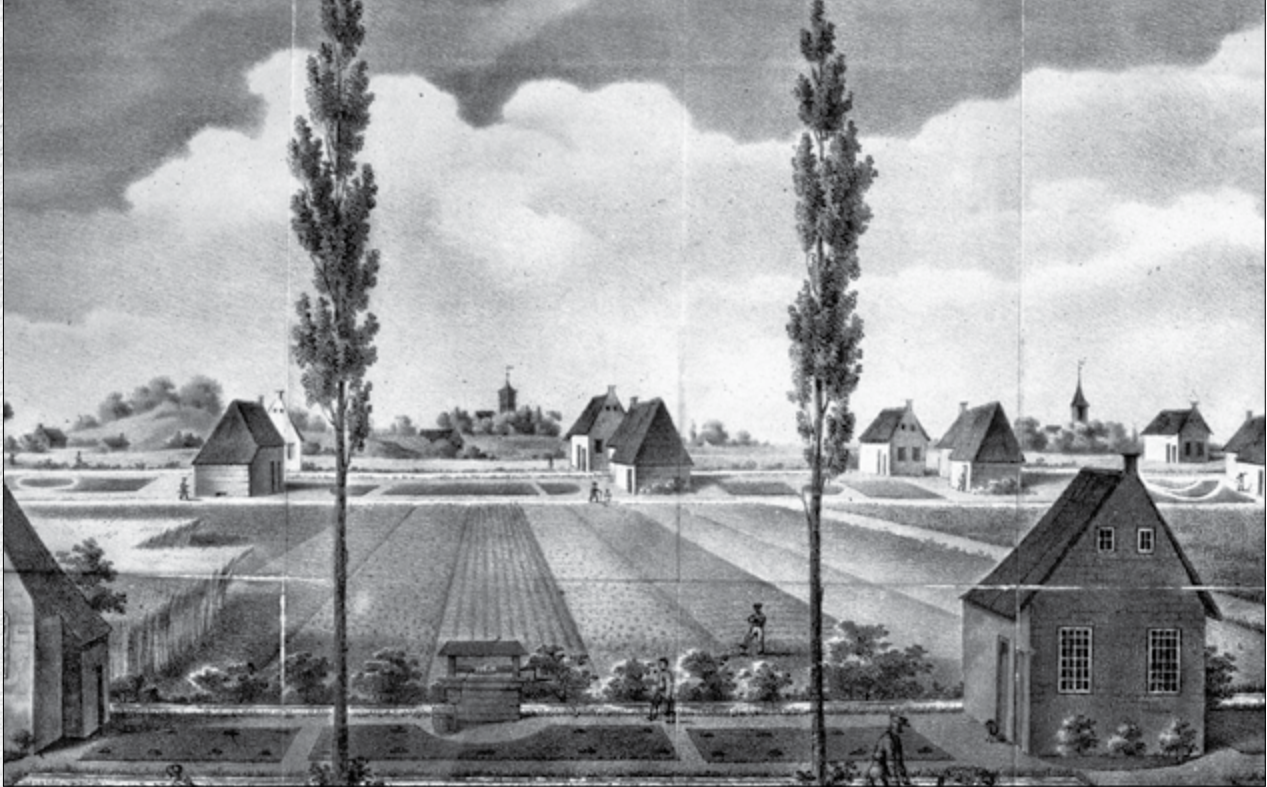

Daar zijn ook de reisgegevens van de familie Houtman bewaard gebleven. Zaterdag 31 oktober 1818 komen ze aan in Amsterdam, waar ze met hun toekomstige dorpsgenoten worden opgevangen in een kazerne ‘aan de Utrechtsepoort’. Op dinsdagavond nemen ze gelijk met de kolonistengezinnen uit Nijmegen, Gouda, Wijk bij Duurstede, Weesp, Tiel Axel en Tholen het ‘beurtschip’, dat de geregelde nachtelijke verbinding onderhoudt tussen Amsterdam en het aan de andere kant van de Zuiderzee gelegen Blokzijl. Daar stappen ze over op een plat vaartuig dat hen door het Steenwijker Diep naar Steenwijk voert. Vandaar is het nog twee uur op ossewagens over een ongelijk zandpad voor ze bij de kolonie zijn. Die heeft inmiddels een naam: Frederiksoord, naar de jongste zoon van koning Willem I.

Direct bij aankomst wordt de familie in de kleren gestoken. Iedereen op de kolonie

De koloniale kleding van mannen en vrouwen. (Illustratie: Maatschappij van Weldadigheid, Frederiksoord)

Gezicht op Willems-oord (Bron: Maatschappij van Weldadigheid, Frederiksoord)

Generaal-majoor Johannes van den Bosch (Illustratie: Maatschappij van Weldadigheid, Frederiksoord)

loopt in blauwe, uniforme kleding. Daar zitten twee gedachten achter. Als mensen nettespulletjes hebben, zullen ze zich automatisch netjes gaan gedragen. Maar ook: “De desertie wordt door eene herkenbaare soort van kleding moeilijk gemaakt.”

Het Vlaardingse gezin komt op hoeve 51, achterin de kolonie. Het zijn eenvoudige huisjes, niet groot, maar onvergelijkbaar beter dan de armenhuisvesting in de steden. Wie heden ten dage door Frederiksoord loopt kan nog een boel van die huisjes in hun oorspronkelijke staat zien. Nou ja, als je het dubbelglas wegdenkt en de centrale verwarming...

En prompt begint ook het werk. Het is hier geen vakantiecamp, de bedoeling is dat iedereen met zijn werk niet alleen de eigen kost bij elkaar scharrelt maar ook de gedane investeringen terugverdient, zodat met dat oorspronkelijke geld een volgende kolonie gesticht kan worden en nog een en nog een. De man achter die ambitieuze plannen is generaal-majoor Johannes van den Bosch. Achtendertig jaar, een self-made man, weduwnaar, een charmeur, maar vooral een doener, een aanpakker, een wervelwind: “Ik ben nimmer besluiteloos en draal nog minder.”

Een lezeres van het boek noemt hem op

haar website “een negentiende eeuwse variant op wat we tegenwoordig een ADHD-er zouden noemen.” Dat is misschien wel een beetje waar. Maar de Volkskrant schreef: “Op de keper beschouwd verdient die man een monument.” En daar ben ik het ook mee eens, het ging niet altijd fijntjes en doordacht maar Johannes van den Bosch probeerde tenminste wat aan de armoede te doen.

Mannen en oudere jongens werken op het land, vrouwen en kinderen spinnen wol en vlas. De Vlaardingers doen het allesbehalve goed, de directie vindt “man en vrouw geheel onoppassend”. En het kan nog slechter. Na twee maanden mag Dirk Houtman met verlof “ten einde zijne oude zieke moeder te Vlaardingen te gaan zien”. Maar op doorreis door Harderwijk krijgt hij een ongeluk. Er wordt gerapporteerd dat hij “in genoemde plaats den schouder heeft uit elkander gevallen”. Na een weekje geneeskundige bijstand en verzorging door de subcommissie van weldadigheid Harderwijk wordt hij naar de kolonie teruggebracht. De arts uit Steenwijk vreest een moment “dat Houtman misschien het gebruik van den arm zou verliezen, dat zou eene fatale historie zijn.” Zo erg is het ook weer niet. De preciese aard en de ernst van de blessure blijven onduidelijk, maar er zal hem hierna nog maar heel weinig werk uit handen komen.

Stads Armbestuur Vlaardingen

Het is typerend voor Johannes van den Bosch dat hij de ‘proeve’ al na enkele maanden tot een succes verklaart. Najaar 1819 worden er vijftig huisjes bijgebouwd en in de zomer van 1820 zal op het ‘Steenwijkerwoldeheideveld’ kolonie 3 verrijzen. Ruimt 100 hoeves, vernoemd naar de oudste zoon van de koning, Willemsoord. En dan slaat het ‘Stads Armbestuur te Vlaardingen’ haar slag.

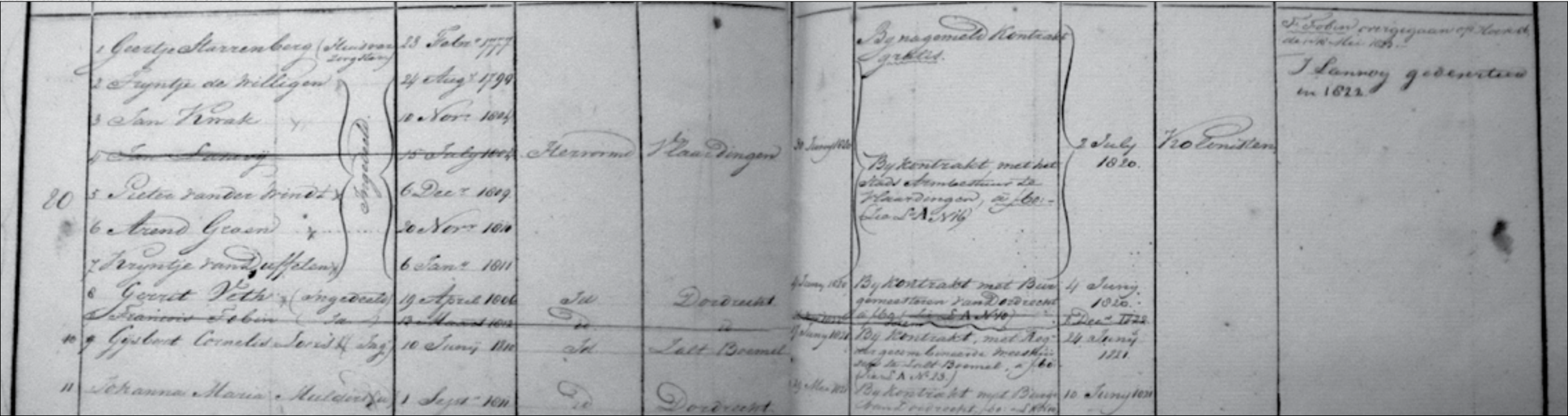
Zij maakt gebruik van een regeling die je zou kunnen omschrijven als drie halen, één betalen. Als je zes weeskinderen op een hoeve stopt en je betaalt 60 gulden per jaar per wees, dan mag je helemaal gratis mensen meesturen om op die kinderen te passen én je mag op twee aangrenzende hoeves helemaal gratis gezinnen plaatsen die de wezen helpen hun land te bebouwen. Na zestien jaar 360 gulden betaald te hebben zijn die drie hoeves eigendom van het stadsarmbestuur geworden en kan zij er ‘voor altoos’ wezen en gezinnen op plaatsen. In de stad kun je voor 60 gulden per

Nominative Naat									
Der Personen bestemd naar de Kolonie Frederiks Oord en die alhier gehuisvest en gevoed zijn geworden in de Lazerne aan de Utrechtse Poort.									
Aankomst van weeskinderen	Naamen	Gehoord	Ouderdom				Verreken	Beroep	Opvallende van waar gekomen
			Alleen	Met vrouw	Met kinderen	Met wezen			
25.26	Leen. Buijman	Ja	44	43	2	4	27	Landman	8 Gorcum
-	J. C. Witterveld	D.	52	37	3	2	-	Idem	7 Broek in Waterland
-	And. Meert	D.	34	37	2	3	-	Idem	7 Amersfoort
-	Joh. W. Heijde	D.	37	35	1	4	-	Idem	7 Leiden
-	Joh. Krukel	D.	52	42	3	3	31	Idem	8 Maasfluis
-	W. T. Hofte	D.	48	48	4	-	-	Idem	6 Caam
-	Jac. de Wale	D.	47	48	4	2	-	Idem	8 Grootendunenberg
-	Dirk Klaver	D.	48	45	2	2	-	Idem	6 Harderwijk
-	Ant. G. G. G. G.	D.	45	46	3	2	-	Idem	7 Rotterdam
-	J. P. K. K. K.	D.	46	46	4	-	-	Idem	6 Dordrecht
-	Joh. K. K. K.	D.	32	41	2	3	-	Idem	7 Haarlem
-	Ab. K. K. K.	D.	37	39	4	-	-	Idem	6 Middelburg
-	Klaas K. K.	D.	36	38	-	4	-	Idem	6 Alkmaar
-	Jac. K. K. K.	D.	40	42	3	3	48	Idem	8 Nijmegen
-	W. L. K. K.	D.	-	50	4	-	-	Idem	5 Gouda
-	And. K. K.	D.	41	40	2	1	-	Idem	5 Nieuw
-	Dirk Houtman	D.	36	36	1	4	-	Idem	7 Vlaardingen
-	Hegenberg	D.	45	35	2	3	-	Idem	7 Weesp
-	W. K. K.	D.	38	37	-	3	-	Idem	3 Wijk bij Duurstede
-	W. K. K.	D.	34	44	7	1	-	Idem	10 Aard.
-	J. K. K.	D.	46	40	3	1	-	Idem	6 Nieuw

jaar geen wees grootbrengen, de armenkassen raken leeg en het Vlaardingse ambestuur gaat gretig op de aanbieding in.

Begin juli 1820 heeft Vlaardingen in de Rotterdamsche Courant twee belangrijke mededelingen te doen, beide van economische aard. Eerst wordt gemeld dat aangekomen is “binnen deze stad de eerste jager met 5 en 1/3 ton haring, waarvan dadelijk aan Z.M. den Koning, deszelfs doorluchtige Zonen, en vervolgens aan de hooge ambtenaren des Rijks geschenken afgezonden en daarna ruim 3 ton

Lijst van de op reis in Amsterdam opgevangen proefkolonisten. Vijfde van onderen staat Dirk Houtman. (Bron: Archief Maatschappij van Weldadigheid, Drents Archief)

verkocht zijn voor f 1200 de ton.” Dat was wat er binnenkwam en daarna volgt wat er uitgaat: “Uit deze stad zijn, op den 30sten junij, van wegens het stads armbestuur, naar Amsterdam vertrokken twee huisgezinnen, benevens eene huisverzorgster en zes armen-kinderen, te zamen 20 personen, bestemd voor de kolonie Frederiksoord, alwaar van wege de sub-commissie van Weldadigheid, sedert meer dan een jaar, met de het beste gevolg, ook reeds een huisgezin is gevestigd.”

De bestemming is niet helemaal correct weergegeven, ze gaan niet naar Frederiksoord maar naar Willemsoord. Daar vestigt het gezin van Jan de Willigen (41) en Geertrui van der Hout (37) zich met hun vijf kinderen op hoeve nummer 77 en dat van Teunis Bagchus (41) en Pietertje Matzen (42) en drie kinderen op hoeve 74. Pietertje moet heel hoogzwanger gereisd zijn, want binnen een week na aankomst schenkt zij het leven aan een jongentje. Alle leeftijden zijn trouwens bij benadering, want de kolonie-administratie was niet zo nauwkeurig.

De zes wezen worden vergezeld door de ongeveer 43-jarige Geertje Starrenberg. De

directie is zo tevreden over de manier waarop ze voor de kinderen zorgt dat ze er na een tijdje nog vier wezen verkrijgt, drie uit Dordrecht en eentje uit Zaltbommel, plaatsen die zelf geen of onvoldoende huisverzorgers weten te leveren. De meeste van de Vlaardingse wezen, die bij aankomst tussen de negen en 21 jaar zijn, blijven jarenlang bij haar in huis. De eerste die vertrekt is Jan Lannoy die na twee jaar, hij is dan achttien, op eigen houtje weggaat. De kolonie verlaten zonder verlof gekregen te hebben heet in het Maatschappij-jargon ‘deserteren’. Of vrijwillig of gedwongen keert hij weer terug en zal dan tot zijn 24-ste bij Geertje Starrenberg in huis blijven.

Weer twee jaar later is de volgende die als ‘gedeserteerd’ in de boeken komt de 19-jarige Jan Kwak. Hij slaagt er wel in weg te blijven. ‘Hoe moet het met zijn spaargeld?’ vraagt de directie zich af. Als wezen meer verdienen dan ze verteren, krijgen ze slechts een deel daarvan uitbetaald. De Maatschappij stelt zich ook ten doel om de armen op te voeden tot spaarzaamheid.

Er zijn er nog een paar die op deze manier verdwijnen, andere krijgen officieel ontslag, bijvoorbeeld omdat ze in militaire dienst

gaan. Het stadsarmbestuur vult hun plaatsen op met de volgende generatie Vlaardingse wezen. Geertje Starrenburg zal dit werk veertien jaar doen. Dan wordt zij op kosten van Vlaardingen als ‘ingedeelde’ opgenomen in het gezin van andere kolonisten, waar zij uiteindelijk op bijna 68-jarige leeftijd zal overlijden.

Wilhelminaoord

Een jaar later wordt de volgende kolonie uit de grond gestampt, vernoemd naar de inmiddels overleden koningin-moeder Wilhelmina van Pruisen, die ooit het plaatsje Goejanverwellesluis een plek in de vaderlandse geschiedenisboeken bezorgde. Ook in Wilhelminaoord komen rond de 100 hoeves en dan herhaalt zich het hele gebeuren.

Vermelding van Geertje Starrenberg als ‘Kolonist’ aangekomen in Willemsoord op 2 juli 1820. (Bron: Archief Maatschappij van Weldadigheid, Drents Archief)

Gezicht op Willemsoord. (Bron: Maatschappij van Weldadigheid, Frederiksoord)

Het stadsarmbestuur sluit een volgend contract. Net als het vorige moet dat worden goedgekeurd en gegarandeerd door zowel het stadsbestuur van Vlaardingen als Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, maar die stellen zich zonder veel discussie garant. Zomer 1821 zwaait Vlaardingen opnieuw twee gezinnen en zes wezen uit. Verzorgster voor die laatsten is de weduwe Groen, geboren Cordia. De weduwe heeft vijf eigen kinderen bij zich en daarom komen niet alle Vlaardingse wezen bij haar in huis, maar komen sommigen bij de andere Vlaardingse gezinnen of bij wildvreemde kolonisten uit andere plaatsen. Al met al zijn er dan zeven hoeves in die contreien waar Vlaardingers wonen.

Een van de meegezonden weeskinderen keert al vlot weer terug. Blijkbaar had het armbestuur het niet nodig gevonden de familie te raadplegen. Ene E. van Eijk en L. Romijn richten zich op volgens hun ‘10 mij’ 1822 tot de Maatschappij vanuit ‘pijnaker’ in een brief die laat zien dat zij niet gewend zijn de pen te voeren. Blijkbaar is het ook niet de eerste keer dat ze hierover schrijven, tenminste als ze met ‘her hinderen’ bedoelen herinneren: “mij heer dezen dient om u nogt is te her hinderen dat de familie van teuntje valk, verwagten, haar te rug komst van het frederik oor daar zij zonder voorkomenis van ons hebben haar na toe gestuert.” Aan het verzoek wordt voldaan. Na minder dan een jaar laat Teuntje Valk de kolonie weer achter zich.

Bijna naakt

Inmiddels gaat het niet zo geweldig met de Vlaardingse proefkolonist van het eerste uur. Of het nu aan zijn geblesseerde schouder ligt of aan iets anders, maar Dirk Houtman en zijn gezin presteren abominabel. In plaats van de gedane investeringen af te lossen, maken ze steeds meer schulden. In principe krijgt een gezin pas nieuwe koloniale kleding als de vorige is afbetaald, maar tijdens de strenge winter van 1821 maakt de directeur daarop

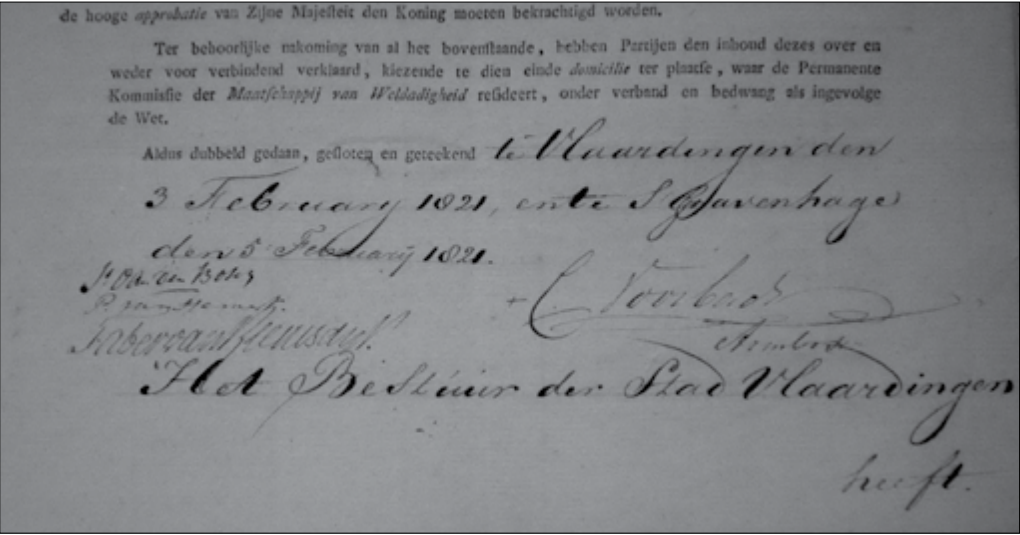
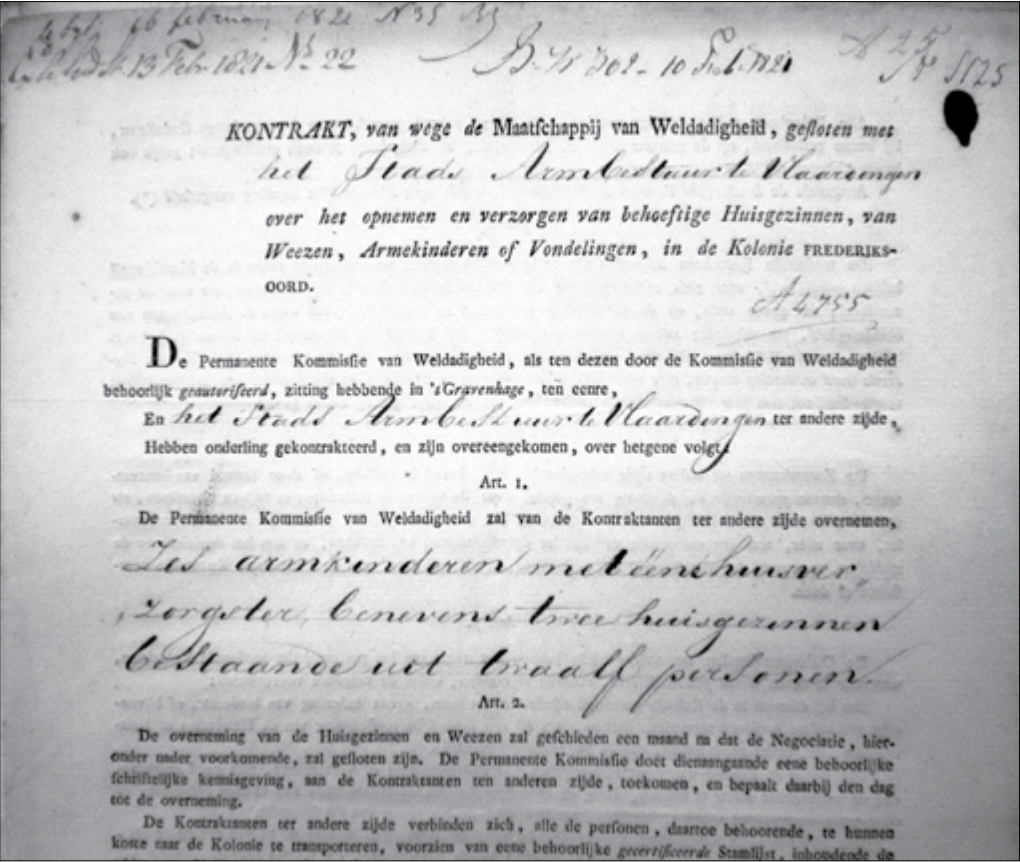
voor Houtman en een ander gezin een uitzondering “dewijl de beide huisgezinnen bijna naakt waren en door de strenge koude zouden hebben moeten bezwijken.”

De directie lijkt vergeten dat er iets met de schouder aan de hand is en legt de schuld geheel bij de Houtmannen zelf: “hunner toestand is aller ellendigst. Luiheid en verregaande slordigheid zijn daar van oorzaak en geven geen hoop meer op beterschap.” En als er na drie jaar kolonisatie nog geen verbetering is opgetreden, worden er straffe maatregelen tegen het gezin genomen.

De touwtjes op de kolonie zijn, na een vrij lankmoedig begin waarbij bleek dat niet alle kolonisten even gedwee en volzaam waren, geleidelijk strakker aangehaald. Alle sterke drank wordt van het terrein geweerd, het dragen van andere dan koloniale kleding is strafbaar, wie ongehoorzaam is of niet hard genoeg werkt of zich niet netjes gedraagt komt voor een koloniaal tuchtcollege en kan worden veroordeeld tot opsluiting in een strafkolonie. De familie Houtman behoort tot de eerste gezinnen die dit lot ten deel valt. Zij worden veroordeeld tot een verblijf ‘voor onbepaalde tijd’ in de strafkolonie “uit hoofde zij, bij een toereikend getal van handen om te kunnen arbeiden, de aan hen verstrekte voeding niet verdienen.”

Waar het ook niet goed mee gaat, is de subcommissie van weldadigheid Vlaardingen. Het jaar 1821 is het hoogtepunt met 95 Vlaardingers die een stuiver per week opzijleggen, daarna zakt het gestaag. In 1825 zijn er nog 59 gulle gevers, in 1830 nog 45.

Dat is een landelijke trend en dat heeft een paar oorzaken. Het ‘algemeen erkend weldadig karakter onzer natie’ is altijd een zaak van korte adem. We willen best een keer geven, maar dan moet het ook klaar zijn. En daarnaast gaat de Maatschappij doen aan wat wij tegenwoordig schaalvergroting noemen. Na zo’n vierhonderd kleine hoeves te hebben neergezet bouwt zij vier massale gestichten,

Het contract dat de Maatschappij van Weldadigheid in 1821 met het ‘Stads Armbestuur te Vlaardingen’ sloot, voor het opnemen van ‘zes armkinderen met één huisverzorgster, benevens twee huisgezinnen bestaande uit twaalf personen’ (Bron: archief van de Maatschappij van Weldadigheid, Drents Archief)

De rekening-courant
van de ‘Sub-commissie
te Vlaardingen’ en
de Maatschappij
van Weldadigheid,
van 8 mei 1819.
(Bron: archief van
de Maatschappij van
Weldadigheid, Drents
Archief)

de grootste gebouwen in ons land van die tijd. Eentje op de verlaten vesting Ommerschans bij Ommen en drie in Veenhuizen. Bestemd voor opgepakte bedelaars en weeskinderen en vooral de verplaatsing van wezen uit lokale weeshuizen naar die gestichten valt slecht bij de bevolking en schaadt het maatschappelijk draagvlak van de Maatschappij van Weldadigheid.

Bijbel te koop

Naast Houtman komen ook diverse andere Vlaardingse kolonisten in aanvaring met het strenge regime op de kolonie. Een zoon van Teunis Baghus moet op zijn 24ste samen met een evenoude kolonistendochter uit Groningen verschijnen voor de ‘Raad van Politie en Tucht’. De beschuldiging luidt dat “de laatste door onzedelijke verkering zwanger is.” Ze

hebben er niets tegenin te brengen: “Zij kennen beide hun misdrijf.” Daarop staat een paar jaar strafkolonie.

De in 1821 vanuit Vlaardingen aangekomen Jan van der Lugt heeft geen problemen met het regime, maar zijn zoon Joseph des te meer. Hij trouwt met een dochter van een ongehuwde moeder die vanuit Deventer in de kolonie is geplaatst en dat schijnt een brutaaltje te zijn. Zij heeft al een keer straf gehad omdat ze door de Maatschappij beschikbaar gestelde huisraad stiekem had doorverkocht. In juni 1839 wordt de hoeve van zijn inmiddels overleden vader op naam van Joseph en zijn echtgenote overgeschreven en een jaar later ligt er een zware beschuldiging tegen hem bij de Raad. Hij zou een wijkmeester hebben beledigd “door brutaliteit en het toevoegen van scheldwoorden.”

De Hoofd-Commissie van de Maatschappij van Weldadigheid, te Slag, Haarlem		Sub-Commissie te Vlaardingen.	
Debit.			Credit.
1. Aank. Afrekening van P. J. Houtman, van wegens de afrekening van de, van de Maatschappij van 200	200		
2. Aan den Raad, van de Maatschappij van 2	2		
3. Aank. geb. in de kerk ontvangen van 3	3		
4. Druifprijzen van 2	2		
5. Saldo bij de afrekening van 4	4		
	213	4	
D. E. J. Ommen			
Vlaardingen den 7. May 1819.			
In naam van de Sub-Commissie te Vlaardingen			
Johan George Bitter			

Als hij moet voorkomen verschijnt hij zelf niet “wegens ongesteldheid”, maar neemt zijn echtgenote de honneurs waar. In eerste instantie wijt zij het aan “eene ogenblikkelijke drift” van Joseph, maar in tweede instantie wil zij “haren man op eene zeer brutale wijze verschoonen, en ontziet zich zelfs niet, om zulks met schelden en razen tegen den wijkmeester en de geheele directie te doen.” En dan is de Raad kwaad. “In aanmerking nemende, haar gedrag voor den Raad, en de verregaande slordigheid van het huisgezin, hetwelk zeer weinig geschiktheid voor de gewone kolonien oplevert” besluit zij het echtpaar naar de strafkolonie te verbannen.

Pas in 1846, na zes jaar opsluiting, keren ze weer terug in de gewone kolonie. Een jaar later worden zij alweer beschuldigd dat zij goederen verpand zouden hebben en weer twee jaar later gaat het helemaal mis. Er is een briefbinnengekomen van ‘den boekhandelaar H. Spanjaard uit Steenwijk’ dat hem een bijbel te koop is aangeboden. Dat moet Josephs echtgenote geweest zijn, want van hem wordt nu gezegd dat hij “zeer gebrekkig is, bijna niet lopen kan.”

Slim was het ook niet, want op het titelblad van de bijbel staat dat die door de Maatschappij van Weldadigheid ter beschikking is gesteld aan J. van der Lugt. Nu hebben ze het helemaal verbruud. De directie laat weten “van dit huisgezin uit hoofde verschillende omstandigheden en gedragingen noch voor de kolonie in het bijzonder noch voor de Maatschappij in het algemeen, zoowel voor het tegenwoordige als voor de toekomst iets goeds te wachten.” En de Raad stuurt ze, inclusief een inmiddels geboren dochter en zoon, naar de strafkolonie en ze keren niet meer terug in de vrije kolonie.

Bij de andere Vlaardingers zijn de tuchtconflicten wat minder heftig. En al die strengheid heeft ook een menselijk gezicht: als je je straf hebt uitgezeten en je daarna goed gedraagt, wordt het je later niet meer aangere-

kend. En opvallend veel Vlaardingse kolonisten en hun nakomelingen kiezen ervoor onder de hoede van de Maatschappij te blijven.

Zekerheid van bestaan

Ook de allereerste proefkolonist Dirk Houtman. Na drie jaar strafkolonie gaan ze naar Veenhuizen als ‘arbeidershuisgezin’. Dat is een klasse tussen bedelaars, die op slaapzalen wonen, en vrije kolonisten, die een eigen hoeve met een stukje land hebben. Arbeidershuisgezinnen hebben wel een eigen woonruimte, maar geen eigen landje. Daar in Veenhuizen blijven ze altijd en bereiken Dirk en echtgenote de respectabele leeftijden van 84 en 85 jaar. Een zoon en een dochter trouwen kolonistenkinderen en kiezen ook voor het koloniale bestaan.

Ook de familie Bagchus settelt zich in de kolonie. Twee zoons trouwen kolonistendochters en worden zelf kolonist. Als de in 1820 gearriveerde ouders te oud zijn geworden om zelf een koloniale hoeve te drijven, worden ze tot hun dood bij een van de zoons in huis opgenomen.

De in 1821 aangekomen Cornelis van den Berg krijgt senior achter zijn naam als hij door zoon Cornelis van den Berg junior wordt opgevolgd. Twee dochters trouwen ook met kolonistennakomelingen. Een dochter van de weduwe Groen wordt door haar huwelijk kolonistenvrouwe en een zoon trouwt met een dochter van een Alkmaarse kolonist, wijkt eerst uit naar Amsterdam maar wordt later toch kolonist. Een dochter van hem blijft daarna ook weer op de kolonie omdat ze met een wijkmeester in Wilhelminaoord trouwt.

Die drang te blijven valt ook wel te begrijpen. De kolonie is een plek waar je kinderen goed onderwijs krijgen (qua invoering van de leerplicht liep de Maatschappij van Weldadigheid een eeuw voor op de rest van Nederland), waar de gezondheidszorg relatief goed is, en het belangrijkste: waar kolonisten kunnen rekenen op een gegarandeerde verstrekking van

Gezicht op de
proefkolonie
Frederiksoord vanaf
de Vledderweg, circa
1825, getekend door
H.P. Oosterhuis,
gegraveerd door
D. Sluijter. (Bron:
Maatschappij van
Weldadigheid,
Frederiksoord)

werk en eten. Die zekerheid van bestaan was tijdens de negentiende eeuw in de rest van de maatschappij nergens te krijgen.

Wil Schackmann is schrijver van het boek De proefkolonie, vlijt, vaderlijke tucht en het weldadig karakter onzer natie (uitgeverij Mouria, 2006) over de begindagen van de Maatschappij van Weldadigheid. Net als het boek is ook dit artikel geheel gebaseerd op het archief van de Maatschappij van Weldadigheid dat bij het Drents Archief in Assen berust onder toegang 0186. Voornamelijk is gebruikt de ingekomen post van de Permanente Commissie, de inv.nrs. 48 tot en met 73. De contracten bevinden zich in inv.nr. 1393, alle hier genoemde tucht-zaken staan in de verslagen van de Raad van Politie en Tucht, inv.nr. 1616, contributie-verantwoordingen van

de subcommissie Vlaardingen in inv.nr. 1110 en tenslotte komen gegevens uit de bevolkingsregisters of ‘stamboeken’ van de vrije koloniën, de inv.nrs 1346 tot en met 1366 plus 1407.

Voor meer informatie: er is een museum gewijd aan de landbouwkoloniën, de Koloniehof te Frederiksoord, en in een van de oorspronkelijke gestichten te Veenhuizen is heden ten dage het Gevangensmuseum Veenhuizen gevestigd.

Informatieve internetadressen: www.drentsarchief.nl - www.mvwfrederiksoord.nl - www.dekoloniehof.nl - www.deproefkolonie.nl

Boekbespreking

‘Callenburgh. Zeeheld en Burgemeester van Vlaardingen. Van ’t Oft naar ’t Oofd, deel 10’. Deel 10 van deze reeks boekjes van Jan Anderson en Gera van der Weijden liep qua productie wat achter bij latere delen, vandaar dat het na deel 11 is verschenen. Maar we hebben de reeks nu in ieder geval weer compleet. Het eerste deel van het boekje is verreweg het aardigst: de biografie van Gerard Callenburgh. En dat vooral omdat het eigenlijk een vrij onbekende figuur uit onze zeevaartgeschiedenis is, maar dat is niet terecht. Als je zijn levensgeschiedenis leest, kan hij qua prestaties aardig wedijveren met zijn baas, Michiel de Ruyter. Alhoewel je je ook kunt afvragen of al die oorlogsvoering nou wel zo noodzakelijk was, maar goed, zo waren de tijden toen. In ieder geval wordt duidelijk dat onze niet-zo-beroemde stadgenoot het landsbelang langdurig en prima gediend heeft. En hij was kennelijk zeer efficiënt in het besteden van zijn tijd, want in de korte periodes die hij tussen zijn langdurige zeereizen in Vlaardingen doorbracht, kreeg hij het ook nog eens voor elkaar om zeven dochters bij zijn vrouw te verwekken. Jammer is wel, dat over zijn verrichtingen in Vlaardingen, onder meer als burgemeester, weinig of niets bekend is. Het is goed dat deze onbekende bekende Vlaardingen nu aan een groter publiek bekend wordt gemaakt.

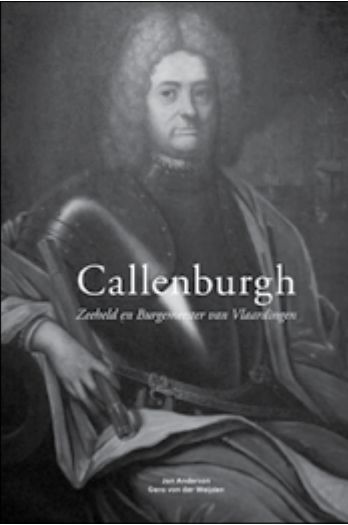
Het tweede deel van het boekje is een beetje een tegenvaller: niet meer dan een opsomming van een paar marineschepen die zijn naam droegen en van winkeliers die in de Callenburgstraat gevestigd waren. Dat had er beter uitgelaten kunnen worden. Niettemin, vanwege het eerste deel: boeiend en fraai verzorgd leesmateriaal.

‘Callenburgh. Zeeheld en Burgemeester van Vlaardingen. Van ’t Oft naar ’t Oofd, deel 10’ door Jan Anderson en Gera van der Weijden. Verkrijgbaar bij het Streekmuseum Jan Anderson en de Vlaardingse boekhandel voor € 2,50.

‘Netwerk. Jaarboek Visserijmuseum 2008.’ We hebben ze in Tijd-Schrift eigenlijk nooit besproken de jaarboeken van het Visserijmuseum, maar ze zijn het lezen zeker waard. En we zijn nu al aan de 19^e editie toe... Ze bieden, uiteraard, voor iedereen die de visserij een warm hart toedraagt interessante artikelen. Sommige wat ‘academisch’, andere meer populair. Deze jaargang bevat de volgende publicaties: Laat middeleeuwse haringtol-rekeningen: de eerste resultaten, door Bart Ibelings – een beetje taai verhaal; Visserij in beeld: de Hollandse haringvisserij in de schilderkunst van de zeventiende eeuw, door Ron Brand – beetje lang en gedetailleerd, maar wel boeiend, helaas wat weinig illustraties en niet in kleur (maar dat zou het boek ook veel duurder maken...), aardig is een schilderij met De Ruyter en andere vlootvoogden, Gerard Callenburgh ontbreekt (was hij dan toch niet zo belangrijk?); Een bijzonder initiatief. Hr. Ms. Zeehond en de sportvisserij, door Adri P. van der Vliet – over sportvissen (maar niet met een hengeltje!) vanaf politiekruisers van de marine; Een reis om nooit te vergeten: de stranding van de VL 200 Nelly op de kust bij Audresselles in 1955, door Alex Poldervaart – kijk, dat is nu een leuk en spannend verhaal (maar het gaat dan ook over de belevenissen van stadgenoten...). Tot slot het juryrapport van de Hoogendijkprijs 2008 en een overzicht van de aanwinsten van het Visserijmuseum in 2007, waar aardig wat leuke zaken tussen zitten.

‘Netwerk. Jaarboek Visserijmuseum 2008’ Inbegrepen bij het lidmaatschap van de Vereniging Vrienden van het Visserijmuseum en te koop in het Visserij / Vlaardings Museum en in de boekhandel.

(Eric van Rongen)

Ledenactiviteiten

We gaan alweer hard naar de zomer toe! De lezingen zijn voorbij - en allemaal voorspoedig verlopen - en nu krijgen we voor de vakantie alleen de bus-excursie naar de nieuwe Hollandse Waterlinie nog, op zaterdag 27 juni a.s. De touringcar van De Vlaardinger is zo goed als vol, dus het belooft weer een mooie dag te worden. De start is om half negen vanaf zwembad De Kulk (waar u zonodig kunt parkeren) en vijf minuten later vanaf de oude oprijlaan van het Holy-Ziekenhuis. We verzoeken u om in elk geval vijf minuten voor die tijd aanwezig te zijn bij uw opstapplaats, want het schema zit nogal 'strak' in elkaar. In noodgeval: 0655 532 655. We hebben voor onze 'vaste' deelnemer Hanno dit jaar ook een rolstoel besteld - wanneer we daar naar vermogen allemaal een beetje bij helpen, dan kan ook dát niet missen.

En voor de rest: goed schoeisel, zonnebril, paraplu en museumjaarkaart (als u heeft - we hebben 'm misschien helemaal niet nodig) - dan kan er niets meer fout gaan...! We zijn zo rond zessen weer op de opstapplaatsen terug.

De volgende excursie op **zaterdag 19 september** gaat naar de **Delftse Botanische Tuin van de Technische Universiteit Delft**. Dankzij de tussenkomst van ons lid Leen Maat (die ook bestuurslid van de 'Vrienden van de Botanische Tuin' is) zijn er 'speciale afspraken' gemaakt met tuinchef Gerard van der Veen, die ons die ochtend om half elf met koffie (of thee) zal ontvangen. Daarna is er een korte inleiding over de tuin, waarna we een rondleiding krijgen van ongeveer een uur. Tot slot kunt u ook op eigen gelegenheid nog wat in de tuin en de kassen rondkijken, of de tentoonstellingen over 'Darwin's Quest' of over de oude groentenrassen terwijl er ook nog een keramiek-expositie 'Micro-Macro' gehouden wordt. Ook is er nog een interessante winkel: 'De Museum Shop'. Daarna is onze HVV-excursie voorbij.

U kunt daarna natuurlijk naar huis toe, maar leuker nog is om de stad Delft in te gaan: daar is van alles te beleven, op maar een kwartiertje wandelen vanaf de tuin. We zullen wat bezienswaardigheden/musea voor u zien te bundelen als u dat bij opgave vermeldt.

Natuurlijk is Delft met eigen vervoer te bereiken. Bij mooi weer wellicht weer eens een fietstochtje langs de Vaarten en Vlieten? Of met de spoorwegen: van het station rijden buslijnen 80 en 81 naar IKEA en stoppen dan ook bij de halte Botanische Tuin. Is dat wat lastiger en gaat u liever met de auto: laat het dan weten. Zowel als u nog zitplaatsen vrij hebt voor meerrijders, als wanneer u graag met iemand zou meerijden. 's Zaterdags kan men goed parkeren bij de tuin. In de stad is dat moeilijker. De tuin is aan het Poortlandplein nr. 6, hoek Julianalaan (schuin tegenover de kerk).

De kosten voor het geheel (entree/bezoek/ rondleiding met koffie) bedragen -dankzij die speciale afspraken- slechts € 3,00 per persoon. Dat bedrag kunt u overmaken op bankrekening 750 978 t.n.v. Historische Vereniging Vlaardingen, onder vermelding van 'excursie Delft'. Het is in elk geval van belang dat u zich OOK tijdig aanmeldt (uiterlijk 1 september). Dat kan vanaf heden per telefoon - 010-435 3322 (overdag) of b.g.g. 434 2474 - of (bij voorkeur) per e-mail: hvv@ouwendijk.nl. U krijgt dan van mij bericht terug en ook kan ik u dan informeren over het 'combinatie-vervoer' (geef uw mogelijkheden of wensen ook via de mail even op!).

Voor het najaar is ook de eerste lezing al weer afgesproken. Op **dinsdag 27 oktober** komen Frits van Ooststroom en Jacques Moerman naar onze vereniging (u leest in het volgende Tijd-Schrift waar) om ons te vertellen over de **Ambachtsheerlijkheid Zouteveen**. Wie wel eens een lezing van één of beide heren heeft gezien, weet dat die altijd geïllustreerd wordt met veel en fraai beeldmateriaal, dus het be-

looft weer een prima avond te worden. En wilt u alvast wat voorwerk doen, dan kunt u het onderwerp nog eens naslaan in het Historisch Jaarboek 2007.

De laatste avond die u dan nog voor onze vereniging kunt vrijhouden is **dinsdag 24 november**. Alle informatie in het september-nummer!

En bent u deze zomer toe aan wat historisch getinte activiteiten: wandel dan eens mee met een van de **Stadswandelingen** van de stadsgidsen van het ServiceTeam Vlaardingen. Op **vrijdag 26 juni** (19.15 uur), **zondagmiddag 30 augustus** (13.30 uur) en **vrijdagavond 25 september** (19.15 uur: 'Vlaardingen-by-night' wandeling) laten zij u de mooie, leuke en historische plekken in het centrum zien (vertrek bij het oude Stadhuis), met in de pauze nog enkele voordrachten van Vlaardingse Sagen en Legenden. De kosten bedragen slechts € 2,00 p.p., inclusief het beklimmen van de toren aan het einde van de tocht. Wilt u in **Vlaardinger-Ambacht** eens aan de wandel (veel mooier dan u denkt!), dan kan dat op de **zondagmiddagen 5 juli en 6 september**. Om half vier wachten de gidsen op u bij het Streekmuseum van Jan Anderson aan de Kethelweg 50 (vanaf twee uur kunt u gratis het museum bezoeken).

Op **12 september** is dan ook weer de **Open Monumentendag**, waarover u alle informatie krijgt voorgeschoteld in het volgende Tijd-Schrift.

Nog enkele 'hoogtepunten' van het Ser-

viceTeam in het nieuwe seizoen: **Sagen en Legenden-('Griezel')**wandeling op vrijdagavond 16 oktober, en de **Ken uw Stad-Kwis** op **vrijdagavond 20 november**. En dan is er natuurlijk ook nog de inmiddels overbekende Ken uw Stad-cyclus, die op maandag 14 september begint (tot 14 december). Info: www.ken-uw-stad.nl of bij ondergetekende, tel. 435 3322.

Alle informatie krijgt u ook tijdens het radioprogramma 'Oud-Vlaardingen' op zaterdagmorgen om 10.00 uur, met herhalingen op zondag om 12.00 uur en dinsdag (en soms ook donderdag) om 21.00 uur, op Omroep Vlaardingen (einde van de FM-schaal). Ik heb mijn lijstje weer afgewerkt en wens u een 'historisch mooie' zomer 2009 toe!

Namens de commissie Ledenactiviteiten,
Arie Ouwendijk
(info overdag: 010 - 435 3322)

AGENDA:
27 juni:
excursie Nieuwe Hollandse Waterlinie

Vóór 1 september:
opgeven voor excursie 19 september

12 september:
Open Monumentendag (Ruggengraat van Vlaardingen)

19 september:
excursie Botanische Tuin Delft

27 oktober:
lezingenavond Ambachtsheerlijkheid Zouteveen

24 november:
lezingenavond.

Het Rechthuis aan de Vlaardingerwaard. Foto Frits van Ooststroom.

Historische Vereniging Vlaardingen

internet: www.hvv-vlaardingen.nl

e-mail: info@hvv-vlaardingen.nl